

Makt korrumperar

Partier har — liksom böcker — sina öden. Till dem hör att ett långvarigt maktinnehav korrumperar. Inte nödvändigtvis i en mera vulgär mening: äkta välmening och personlig hederlighet kan mycket väl prägla ledarskiktet i ett parti, som utvecklingen har gått förbi. Det inre, för partiets trogna ofta omärkliga sönderfallet kan yttra sig så att partiet övergår från att vara medel till att bli självändamål. Makten blir viktigare än programmet. Till partilivets väsen hör också behovet av en legitimation — en bärande ideell motivering — för solidariteten inom partiet och de personliga uppoffringarna för partiets framgång. När den ursprungliga legitimationen fallit bort, ofta därför att den inte längre är aktuell, måste nya ideella motiveringar formuleras. Ty de är samtidigt legitimationen för innehavet av den politiska makten.

Den svenska socialdemokratiens ideologiska och handlingspolitiska utveckling under dess långa maktinnehav erbjuder en talande illustration av dessa enkla sanningar.

Den har omvandlats från en levande folkrörelse till en politisk-ekonomisk maktapparat. Folkrörelsens ledare växte fram ur dess djupa led, och de var talesmän för en stark och medveten opinion. Deras uppgift var att hävda krav på social rättvisa, som anhängarna själva ställde. I dagens socialdemokrati rekryteras emellertid ledargestalterna vanligtvis uppifrån; deras uppgift är inte främst att vara talesmän för spontana opinioner utan att bevara och förvalta politisk

makt. De försöker i stället skapa opinion till sitt stöd genom att pröva olika programmatiska krav, allt i förhoppning att finna något som slår an. Begreppet social rättvisa kan därvid ges många tolkningar.

Men det är inte lätt att göra det vid skrivbordet. Vad önskar människorna själva? Hur fungerar egentligen samhällsinstitutionerna — inte på papperet utan i verkligheten? Här ställs de makt-havande politiska byråkraterna inför problem, som de har svårt att bemästra. Ty samhällsvetenskaparna har ingalunda kommit så långt att de kan förse politikerna med vad som på fackspråk kallas valida sociala indikatorer på vad människorna själva önskar eller hur samhällsinstitutionerna fungerar i praktiken. Så snart frågeställningarna blir mera nyanserade sviker även opinionsmätningarna. Det enda som hjälper är erfarenhet — en lång erfarenhet från det levande yrkes- och vardagsarbetet ute i samhället. Och det är just vad den politiske byråkraten inte har. Han är som en stabsofficer som aldrig — eller allt för länge sedan — varit vid fronten.

Så går det också som det går. Makthavaren frestas tro att hans egen föreställning om samhällslivet är den riktiga och att människorna vill ha det så som han tycker är bäst för dem. När allt kommer omkring har han så många experter kring sig och han menar så väl. På detta sätt kan det ur en demokratisk folkrörelse födas en förmyndarmentalitet, som gör det

en gång i folket förankrade partiet till ett hot mot demokratin.

Detta hot blir inte mindre genom att de makthavande i sitt letande efter nya ideella motiveringar och därmed fortsatt legitimation för sin maktställning helt naturligt frestas att taga patent på framtiden. Det ligger så nära till hands att säga att endast "vi, som haft förtroendet att utöva den politiska makten, är i stånd att lösa de stora framtidsproblemen. De andra — oppositionen — har ingen erfarenhet av hur svårt det är att regera vi kan vi, för det har vi gjort så länge". Med dylik legitimation faller det sig lätt att finna övergrepp på de demokratiska spelreglerna berättigade. Sådana tjänar ju i alla fall i högre mening till hela folkets bästa.

Det finns bara ett värn mot utvecklingsförlopp av det här skisserade slaget — förlopp, som kan medföra att även fast grundade demokratier steg för steg undergrävs — och det är en någorlunda regelbunden växling vid makten. De nytillträdande må vara ovana vid den svåra konsten att regera. Men de har en oskattbar fördel framför det långa maktinnehavets män — de representerar en djupare kontakt med verkligheten ute i samhället och de träder till icke som opinionens herrar utan som dess tjänare.

Den svenska socialdemokratiens ledare har börjat orda om nödvändigheten av ett permanent socialdemokratiskt styre så länge det finns ett privat näringsliv

med möjlighet till starka ekonomiska maktkoncentrationer. Detta sägs av företrädare för en kombination av politisk och ekonomisk makt, som ifråga om maktkoncentration saknar motsvarighet sedan det gustavianska enväldets dagar. Samma politiska ledare försäkrar det svenska folket att de är de enda, som är värda förtroendet att lösa framtidens stora samhällsproblem. Oppositionen utmålas som oduglig för så svåra uppgifter. Den påstås sakna både vilja och förmåga att angripa dem.

Inför det högst reella hotet att oppositionen erövrar majoriteten i andra kammaren har socialdemokraterna löpt linan ut och berett sig att regera på sin politiskt inaktuella förstakammarmajoritet. Att detta innebär en reaktionär åtgärd, ett återfall i en antiparlamentarisk princip, som i demokratiens namn övergavs för mer än femtio år sedan, tycks inte bekymra dem. Inte heller generar det dem att de skulle trampa under fötterna den konstitutionella grundtanke, som motiverat författningsreformen, nämligen att väljaropinionen *på valdagen* skall vara suverän. Ändå har de själva biträtt denna grundtanke till helt nyligen.

Symptomen på en av alltför långvarigt maktinnehav korrumpierad regim är tydliga. Varje sådan regim förtjänar Cromwells bevingade ord till det långa parlamentet. "Gå, i Guds namn gå. Ni har suttit för länge för det goda ni har utrett!"